1830 Kolera Salgınında A.S. Puşkin: İlk Boldino Güzü

Havva Hilal Çelikateş Tepe

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9297-2146>

Doktora Öğrencisi / İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Doktora Programı, İstanbul – TÜRKİYE

Arş. Gör. Duygu İkisivri Akdemir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7630-4199>

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 04.06.2021

Kabul: 31.08.2021

On-line Yayın: 28.09.2021

Anahtar Kelimeler

Rus Edebiyatı

Puşkin

Karantina

Salgın

Kolera

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.51654>

Öz

Tarih boyunca salgın hastalıklar toplumun her kesimini etkilemiş, bireylerin yeni yaşam biçimlerine ayak uydurmasını gerekli kılmıştır. Salgın hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla uygulanan karantina zorunluluğu, özellikle kimi sanatçı şahsiyetler için oldukça verimli bir dönemin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Karantina süreci pek çok sanatçıya içsel yolculuğa çıkma fırsatı sunmakla birlikte, yeteneğini gerçekleştirmek için ihtiyacı olan koşulları elde etme imkânı vermiştir. Yalnızlık, topluluktan uzak olma hâli, edebî çalışmalar için yeterince boş vaktin olması gibi etkenler karantina sürecini verimli bir sanatsal döneme dönüştürebilmektedir. Bunun önde gelen örneklerinden biri Rusya’da 1830 yılında yaşanan kolera salgını sırasında Puşkin’in Boldino’da geçirmek zorunda kaldığı karantina sürecidir. 1830 yılının güzünde yaklaşık üç ay Moskova’ya dönemeyen Puşkin o dönemde nişanlısından, ailesinden ve arkadaşlarından uzakta yalnız yaşamaktadır. Sevdikleriyle tek iletişim yolu mektuplaşmadır. Bunun yanı sıra güz; en sevdiği, en üretken olduğu mevsimdir. Nitekim Boldino birçok eserini kaleme aldığı yer olmuş ve Rus edebiyatı tarihine “İlk Boldino Güzü” (Boldinskaya Osen’) olarak geçmiştir. Puşkin’in yaratıcılığının doruk noktası olarak kabul edilen Boldino Güzü döneminin beslediği karantina sürecinin verimliliği, günümüzde “her karantina Boldino Güzüne dönüşebilir” sözleriyle vurgulanmaktadır. Söz konusu dönemde Puşkin’in nasıl bir yaşam sürdürdüğünün üzerinde durulacak, ardından yazarın karantina üzerine düşünceleri mektupları üzerinden saptanarak karantina sürecinin sanatsal yaşamına etkisi incelenecektir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çelikateş Tepe, H. H. ve İkisivri Akdemir, D. (2021). 1830 Kolera Salgınında A.S. Puşkin: İlk Boldino Güzü. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(86): 181-191.

A.S. Pushkin In The 1830 Cholera Outbreak: First Boldino Autumn

Havva Hilal Çelikeş Tepe

Ph.D. Student / Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Russian Language and Literature, Istanbul – TURKEY

Res. Asst. Duygu İkisivri Akdemir

Karadeniz Technical University, Faculty of Letters, Department of Russian Language and Literature, Trabzon – TURKEY

Article History

Submitted: 04.06.2021

Accepted: 31.08.2021

Published Online: 28.09.2021

Keywords

Russian Literature

Pushkin

Quarantine

Epidemic

Cholera

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.51654>**Abstract**

Throughout history, epidemics have affected every segment of society and made it necessary for individuals to adapt to new life styles. The obligation of quarantine, which is applied to prevent the spread of epidemics, has created a very productive period, especially for some artistic personages. The quarantine period has given many artists the opportunity to go on an inner journey, as well as to obtain the conditions they need to realize their talent. Factors such as loneliness, being away from the community, having enough free time for literary works can turn the quarantine process into a productive art period. One of the leading examples of this is the quarantine process that Pushkin had to undergo in Boldino during the cholera epidemic in Russia in 1830. Pushkin, who could not return to Moscow for about three months in the fall of 1830, lived alone away from his fiancée, family and friends at that time. The only way of communication with his beloveds was correspondence. Moreover, autumn was his favourite and most productive season. Indeed, Boldino was the place where he wrote many of his works and therefore was accepted as "First Boldino Autumn" (Boldinskaya Osen') in the history of Russian literature. The efficiency of the quarantine process, which is fed by the Boldino Autumn period, a period that is accepted as the culmination of Pushkin's creativity, is emphasized today with the words "Any quarantine may result in a Boldino Autumn". This study will firstly deal with the life style of Pushkin during the period concerned, and then analyse the effect of the quarantine process on his art life by means of elaborating on the writer's thoughts about quarantine through his letters.

“Gece yarısından sonra yaz ve uyu öğleden sonra
Mutlu ol ve mırıldan rüyanda!
Şükürler olsun Tanrı’ya -Özgürsün-
Rusya’da, Boldino’da, karantinada...”

David Samoylov
(Samoylov, 2010: 173).

GİRİŞ

Tarihte dünyayı pek çok kez tehdit eden ölümcül salgın hastalıklardan olan kolera pandemilerinden¹ biri 1826-1837 yılları arasında yaşanır. Başlangıcı 1826 kabul edilen salgın Hindistan’da ortaya çıkar, 1827’de Afganistan’a geçer, kervan yolları aracılığıyla Buhara ve Hive’ye kadar ulaşır. Hastalık kuzey ve kuzeybatıya doğru yayılarak 1828’de Kırgız göçebe topluluklarına sızar ve 1829 yılının Ağustos ayında Orenburg’da görülür (Vasil’yev ve Segal, 1960: 253). Rusya sınırları içinde ilk olarak Volga bölgesinde bulunan Orenburg’da görülen hastalık, ülkenin diğer noktalarına da yayılarak çok sayıda insanın ölümüne neden olur. Örneğin 1830-1831 Rusya-Polonya savaşı sırasında kolera salgınının Rus ordusuna da bulaşması sonucu on iki bin insan hayatını kaybeder (Vasil’yev ve Segal, 1960: 248). Salgın Rusya sınırlarına girdikten sonra Moskova’ya da yayılır. Kolera günlerine tanıklık eden Pavel Vistengof salgın zamanındaki Moskova’yı anılarında şu şekilde betimler:

“Eylül ayının ilk günlerinde, Moskova yakınlarında ölümcül kolera patlak verdi. Herkes panik içindeydi. Kurbanlar aniden kitleler hâlinde yaşamını yitiriyordu. Hastalık korkunç bir boyuta ulaşmıştı. Üniversiteler, tüm eğitim kurumları, halka açık yerler kapatılmış, eğlenceler yasaklanmış, ticaret durdurulmuştu. Moskova sıkı bir askeri kordonla çevrilmiş ve karantina altına alınmıştı. Başarabilenler şehirden kaçıyor. O zamanki hazin ve sıkıntılı yaşantımızı şimdi ruhumuzda acıyla hatırlıyoruz. Moskova; gürültülü, neşeli bir kentten aniden ıssız, تنها bir şehre dönüşmüştü. Polis karpuzları, kavunları, meyveleri, yemişleri dükkânlardan ve zahirecilerden zorla alıyor ve onları (şehir dışında) özel olarak kireçle doldurulmuş çukurlara atıyordu. Geriye kalan sakinler kendilerini evlerine kilitlemişlerdi. Birbirleriyle iletişim kurmaktan kaçınıyor, çok gerekmedikçe dışarı çıkmıyorlardı. Moskova sokaklarının bu iç karartan ölümcül sessizliği, geçici olarak kurulmuş kolera revirlerinden birine hafif tırıs giden bir çift sıska atın çektiği büyük, dört kişilik kupa arabalarının ağır, boğuk tekerlek sesiyle zaman zaman bozuluyordu. Arabaların içinde ya can çekişen biri ya da artık suretini kaybetmiş bir ceset yatıyordu. Bu talihsiz arabaların arka kısmına gösteriş olsun diye o dönem “budoçnik” diye adlandırılan iki askeri polis koyuluyordu” (Vistengof, 1884: 330).

Salgının yayılmaya başlamasından itibaren hastalıkla mücadele için çok emek sarf edilir. Birkaç gün içinde varlıklı insanların finanse ettiği on iki hastane kurulur. Moskova Üniversitesi Tıp Fakültesi tam kapasite çalışır, hocaları ve öğrencileri gece gündüz demeden kolerayla mücadele eder. Polislerin eşlik ettiği kupa arabaları sokaklarda yavaşça hareket ederek hastaları hastanelere taşır. Bunun yanı sıra söz konusu dönemde günde iki kez tıp bülteni çıkarılır (Granik, Kontsevaya, Dinerşteyn ve Mironova, 2012: 32).

Tüm çabalara rağmen kolera binlerce insanı yaşamdan koparır, sokaklardan ölü bedenler toplanır. Şehrin sakinleri bulundukları yerleri terk ederler. Salgının ağır seyrettiği dönemde Çar I. Nikolay (1796-1855) Moskova’yı ziyaret ederek Moskovalılar için dua eder (Şkol’nik, 2010: 64). 29 Eylül

¹ Geçmişte; 1817-1823, 1826-1837, 1846-1862, 1864-1872, 1883-1896, 1901-1926 yılları arasında olmak üzere altı büyük kolera pandemisi kaydedilmiştir (Vasil’yev ve Segal, 1960: 247).

– 7 Ekim arasında Moskova’da bulunan I. Nikolay’ın şehre geliş amacı 1771 yılında veba salgını sırasında çıkan halk isyanına benzer bir isyanın önüne geçmektir. Uspenski Katedrali’nde metropolit Filaret, Çar I. Nikolay’a bir konuşma yapar. Konuşmasında salgının yayıldığı şehri ziyaret eden çarın yüce gönüllülüğüne vurgu yapar. “Zorluklara karşı galip gelmek, halkınla tehlikeyi paylaşmak için kahramanca davranışların çarı olarak aramızdasın. (...) Göklerin hâkimi kalbinin fedakârlığını görür” (Aktaran: Mihaylova, 2003: 90).

Pek çok kişinin hayatına mâl olan salgın geçtiğinde ardında birçok öksüz de bırakır. Salgın nedeniyle öksüz kalan çocukların eğitimleri için I. Nikolay’ın annesi Mariya Fyodorovna’nın emriyle inşa edilen bina bünyesinde Aleksandr Enstitüsü kurulur (Şkol’nik, 2010: 64). 1830 yılında 31 farklı bölgeye yayılan hastalık 68.091 kişiye bulaşır ve 37.595 kişinin ölümüne neden olur (Vasilyev ve Segal, 1960: 250).²

Rusya’da 1830 kolera salgını³ toplumsal yaşamı derinden etkilemekle birlikte yazar ve şairlerin yaşamında da değişikliklere neden olur. Yılın son çeyreğini kapsayan dönem özellikle Puşkin’in sanat yaşamında yeni sayfalar açar.

1. 1830 Kolera Salgınında Rus Yazarlar

1830 kolera salgını her kesimi olduğu gibi edebî çevreyi de etkiler. Karantinada kalan dönemin yazarları ve şairleri edebî çalışmalarına devam ederler. 1826’dan 1841’e kadar taht varislerinin eğitimcisi olan Vasili Andreyeviç Jukovski (1783-1852) salgın sırasında başkenttedir. 1830 yılında edebî çalışmaları genel olarak sınırlıdır. Bununla birlikte 1830-31 yıllarında tek ve iki cilt olmak üzere *Baladları ve Öyküleri* yayımlanır.

Pyotr Andreyeviç Vyazemski (1792-1878) salgın sırasında Ostafyevo’da kalır. Ailesi ve köylüler için gerekli tüm önlemleri alır. Edebî çalışmalarına Ostafyevo’da devam eder. *1830 Yılı Güzü* (Osen’ 1830 goda) şiirini kaleme alır. Lirik çalışmalarının yanı sıra tarihsel-edebî eseri olan *Fonvizin* üzerine çalışır.⁴

Fyodor İvanoviç Tütçev (1803-1873) o dönem Almanya’da diplomatlık görevini sürdürmektedir. 1830 yılının Mayıs ayında eşiyle birlikte Rusya’ya tatile giden Tütçev 1830 güzünde şiir yazmaya devam eder. 13 Ekim’de Peterburg’dan Münih’e doğru yola çıkar ve yoldayken sonradan yayımlanacak olan birkaç şiir kaleme alır. Ekim 1830’da kaleme aldığı *Güz Akşamı* (Osenniy večer), eylül ve ekimde kaleme aldığı *Yapraklar* (List’ya) bu döneme ait şiirlerindendir. Tütçev 1830 yılında ünlü bir şair değildir, kendini şair olarak da görmemektedir ancak şiir yazmaya devam etmektedir.

Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852) kolera salgını patlak verdiği sırada henüz yaratıcılığının başında genç bir yazardır. 1830 yılında *Anavatan Notları* (Oteçestvenniye zapiski) dergisinde isimsiz olarak *İvan Kupalo Gecesi* (Bisavryuk, ili Veçer nakanune İvana Kupala) adlı uzun öyküsü yayımlanır.

Rus edebiyatı tarihinde eleştirel çalışmalarıyla tanınan Vissarion Grigoryeviç Belinski (1811-1848) 1830 güzünde, kolera salgını sırasında Moskova’da üniversiteden arkadaşlarıyla birlikte yaklaşık üç ay karantinada kalır. Bu dönemde dersler askıya alınır. Belinski trajedisi *Dimitri Kalinin* üzerine çalışır.

Aleksandr İvanoviç Hertsen (1812-1870) kolera salgını başlamadan önce Moskova Üniversitesinde öğrenim görmektedir. Salgın yayıldığında *Geçmiş ve Düşünceler* (Bıloye i dumı) adlı

² Kolera 19. yüzyıl boyunca Rusya’yı sekiz kez tehdit eder (1823, 1829, 1830, 1837, 1847, 1852, 1865 ve 1892) (Vasil’ev ve Segal, 1960: 249). 4.837.236 kişiye bulaşan hastalık 1.948.049 hastanın ölümüne neden olur (Vasil’ev ve Segal, 1960: 250).

³ Kolera salgını Rusya’da 1831 yılında da devam etmiştir. Çalışmada 1830 güzüne denk gelen ve Puşkin’in sanatsal yaratıcılığında İlk Boldino Güzü olarak adlandırılan dönem incelenmiştir.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yegereva T. A., *Ostaf’jevskaya osen’ knyazya P.A. Vyazemskogo 1830 goda: holerniy karantin i tvorčeskiy podyom* // u istokov rossiyskoy gosudarstvennosti. İssledovaniya, materialı. Materialı XIII Mejdunarodnoy naučno-praktičeskiy konferentsii. Ser. “Kalujskiye stranitsı” Kaluga, 2020, s. 145-151.

eserinde de belirttiği üzere eğitimine ara verir. Üniversite salgın nedeniyle bütün bir dönem olmak üzere kapanır (Gertsen, 1956: 123). Üniversite üyelerinin salgınla mücadelesi başlar. Hertsen, salgın mücadelesine dair izlenimlerini adı geçen eserinde şu şekilde aktarır: “Üniversite geri kalmadı. Tüm tıp fakültesi, öğrenciler ve hekimler tam kadro olarak kolera komitesinin emrine amade oldu. Onları hastanelere gönderdiler ve onlar içinden çıkılmaz bir haldeyken enfeksiyonun sonu gelene kadar orada kaldılar. Üç ya da dört ay boyunca bu harika gençler hastanelerde özel durumlarda tıbbi müdahalede bulunmak için yatılı kalan doktor, sağlık memuru, hastabakıcı, kançılara işleri yapan görevliler olarak yaşamlarını geçirdiler ve onların hepsi herhangi bir ücret almadan, üstelik enfeksiyondan çok korktukları bir zamanda bunu yaptılar” (Gertsen, 1956: 132). Bununla birlikte Hertsen, yakın çevresinde bulunan arkadaşlarından koleraya yakalananlara ve ölenlere şahit olur.

1830 yılında henüz on altı yaşındaki, sonradan Rus edebiyatının “isyankâr dâhisi” olarak nitelendirilen Mihail Yuryeviç Lermontov (1814-1841) eylül ayında sınavını vererek Moskova Devlet Üniversitesi etik-siyaset bölümüne girer, ancak kısa bir süre sonra edebiyat bölümüne geçer. Lermontov’un üniversite hayatı Moskova’ya yayılan kolera salgını nedeniyle kötü bir şekilde başlar. Lermontov söz konusu dönemi anneanesi ile birlikte Moskova’da geçirir (Granik vd., 2012: 32-33).

2. Puşkin Karantinada: İlk Boldino Güzü⁵

1830 yılında salgın patlak verdiğinde Puşkin pek çok edebî eser kaleme almış, farklı tür ve akımlarda başarılarla imza atmış, yazdıkları nedeniyle sürgünlere gönderilmiş bir yazar olarak edebî çalışmalarına devam etmektedir. Bunun yanı sıra evlilik planları yapmaktadır.

Yazar 1828 yılının sonunda Moskova’da bir baloda tanışıp sonrasında evlilik teklifi ettiği ancak olumsuz yanıt aldığı Natalya Gonçarova’ya 1830 yılının mayıs ayında teklifini yineler. Puşkin bu sefer olumlu yanıt alır, nişan yapılır ve düğün hazırlıkları başlar. Babasının Moskova’dan beş yüz verst⁶ uzaklıktaki Boldino yakınlarında bulunan Kistenovo köyünün bir kısmını evlilik hediyesi olarak ayırması üzerine Puşkin gerekli işlemleri yerine getirmek için 31 Ağustos 1830 tarihinde Boldino yoluna koyulur. Puşkin’in kısa süreliğine Moskova’dan ayrıldığı dönem, Rusya sınırlarında ilk olarak Volga’da patlak veren kolera salgınının ülkenin pek çok noktasına yayıldığı zamana denk gelir. 1830 kolera salgını Boldino’ya kadar ulaşarak yazarın karantinada kalmasına neden olur.

Puşkin, 31 Ağustos 1830 tarihinde, Boldino yoluna koyulduğu gün, arkadaşı ve yayımcısı Pyotr A. Pletnyov’a yazdığı mektubunda güz mevsimini edebî yaratıcılığı için verimli bir dönem olarak gördüğünü ifade ederek Boldino’da zamanını nasıl geçireceğine dair endişe ve öngörülerini dile getirir: “Güz geliyor. Bu, benim en sevdiğim zamandır. Sağlığım genellikle daha da güçleniyor. Edebî çalışmalarımın vakti gelmiş olacak; ben ise çeyiz ve ne zaman yapacağımızı Tanrı’nın bildiği düğün işleriyle uğraşmak zorundayım. Bütün bunlar çok da teselli verici şeyler değil. Köye gidiyorum, orada çalışmak için zamanımın ve gönül rahatlığımın olup olmayacağını Tanrı bilir ki bu olmadan Kaçenovski’ye epigramlar haricinde hiçbir şey yapamayacaksın” (Puşkin, 1962: 351). Mektubundaki satırlardan anlaşılabileceği üzere Puşkin, güzün kendini daha iyi hisseder, ilhamla dolar ve edebî çalışmaları açısından verimli bir dönem geçirir.⁷

Yola çıkışından üç gün sonra, en sevdiği mevsimin ilk günlerinden birinde Puşkin Boldino’ya varır. Edebiyat bilimci Vasiliy İ. Kuleşov Boldino’yu şu şekilde betimler: “Boldino, Arzamas’ın yakınlarında (Nişgorod vilayetinde) humuslu topraklar üzerindeydi: Yukarıdan bakılınca her yerde tarlalar,

⁵ Puşkin, 1830, 1833 ve 1834 yıllarında olmak üzere üç güz döneminde farklı sürecek zaman dilimlerinde Boldino’da kalır.

⁶ Verst: 1,06 kilometre karşılığına denk gelen Rus uzunluk ölçüsü birimi.

⁷ Şairin sonradan, 1833 yılında yazdığı *Güz (Osen’)* adlı şiirinde de güz mevsimini olumlu düşüncelerle karşıladığı ve kendisi için yararlı bir zaman dilimi olarak nitelediği açıkça görülmektedir: “Ben her sonbaharda yeniden canlanırım;/ Rus soğuğu sağlığıma yararlıdır;/ Yeniden sevgi duyarım alışkanlıklarına hayatın;/ Uykum vaktinde açılır, karnum vaktinde acılır;/ Yürekte hafif ve neşeyle oynar kanım;/ Mutluyum, yeniden delikanlıyım, arzularım kıpır kıpır;/ Yaşama doluyum yeniden- organizmam böyle benim/ (Şu gereksiz nesir için affınızı dilerim)” (Puşkin, 2010: 103).

uğultu ve az sayıda ağaç görünürdü. Yağmurda geçilmez çamurlar olurdu. XVIII. yüzyıldan kalma, bahçesinde mezarlık bulunan Uspenye Bogoroditsa taş kilisesi, muhtemelen, şairin dedesi Lev Aleksandroviç Puşkin'in vasiyeti üzerine yaptırılmıştı. Kilisenin karşısında beyin evi vardı. Evin arka tarafında da göllerin ve küçük köprülerin olduğu bir bahçe vardı" (Kuleşov, 2000: 199). Puşkinlerin bu topraklarda bulunan yurtlukları ise bakımsızdır, uzun süredir girilmeyen evleri pis ve yarısı boştur (Tırkova-Vilyams, 1998: 275).

Baba Sergey Lvoviç'in Kistenevo köyünde beş yüz canı⁸ vardır ve bunlardan iki yüzünü oğlu Aleksandr Puşkin'e ayırır. Kendisine ayrılan mülkü üzerine alma işlemleri için birkaç kez 40 verst uzaklıktaki Lukovyanov kazasına gitmek zorunda kalan Puşkin, işlemlerini ancak 16 Eylül'de tamamlayabilir. Bundan sonra bir an önce Moskova'ya dönmeyi ve Noel orucu başlamadan evlenmeyi planlanmaktadır. Ancak kolera salgını planlarını bozar (Tırkova-Vilyams, 1998: 275).

Puşkin Boldino için yola koyulduğunda kolera salgını Volga'dan yukarılara doğru yayılmaktadır. 3 Eylül 1830 tarihinde Boldino'ya ayak bastığı sırada ise babasının köyü ve çevre köyler karantina altına alınır ve her noktada karantina merkezleri kurulur (Veresayev, 2011: 139-140). Karantinaların kurulması nedeniyle Puşkin devir işlemlerini gerçekleştirmiş olsa da Boldino'da kalmaya devam eder.

Puşkin'in Boldino'daki günlük yaşamı şu şekilde anlatılır: *"Puşkin her zamanki gibi, erken kalkıyordu ve kahve içiyordu. Saat üçe kadar uzanarak yazmayı severdi. Daha sonra at üzerinde stepte geziniyor, Luçinnik, Kistenevo'ya gidiyordu. Patates ve buğday lapasından öğle yemeğini yiyordu. Günler böyle geçiyordu"* (Kuleşov, 2000: 199). Puşkin'in edebî çalışmaları için hayalini kurduğu vakit böylelikle gelmiş olur.

Edebî çalışmaları için odaklanma fırsatı yakalayan Puşkin'i Boldino'da yalnızlığından kurtaran faaliyet nişanlısı, yakın arkadaşları ve edebî çevresiyle mektuplaşmasıdır. Bu dönemde mektuplaşmak onun için dışarıyla bağlantı kurmasının tek yolu olur. Aynı zamanda bu dönem yazdığı mektuplar hem iç dünyasını hem çalışmalarını hem de kolera salgınını anlatan birer belge olma niteliğini taşır. Puşkin söz konusu dönemde Pyotr Pletnyov, Natalya Gonçarova, Anton Delvig, Mihail Pogodin, Pyotr Vyazemski, Praskoviya Osipova, Aleksey Verstovski ile mektuplaşır. Günümüze farklı mektup arkadaşlarına yazılmış on dokuz mektup ulaşmıştır (Vizel, 2020: 11). Bu mektuplardan biri 9 Eylül 1830 tarihinde Peterburg'da bulunan Pletnyov'a yazılır. Puşkin mektubunda kolera salgınının Boldino'ya kadar gelmek üzere olduğunu haber vererek hastalık üzerine korkularını şöyle dile getirir: *"Köye geldim, dinleniyorum. Yanı başımda Cholera Morbus. Bu canavarın ne olduğunu biliyor musun? Boldino'ya doğru da koşuyor, gelmek üzere. Hepimizden de bir ısırık alacak. Vasili⁹ amcanın yanına gitmem yakındır. Sen de yaşam öykümü yazarsın"* (Puşkin, 1962: 353). Ancak şair bu düşüncelere rağmen şiir yazmaya vakit bulduğu için mutludur. Boldino'yu *"Nişanlıdan kaçmanın ve tabii ki de şiir yazmaya kapanmanın"* mekânı olarak görür. Bu imkânları sağladığı için buranın ona oldukça "eğlenceli" geldiğini ifade eder (Puşkin, 1962: 353). Mektubunda köye dair şu övgüleri dizer: *"Ne güzel buradaki köy! Göz alabildiğine uzanıp giden bozkır; tek bir komşu bile yok; istediğin kadar ata bin; evde canının istediği kadar yaz; hiç kimse karışmayacaktır. Artık sana hem düzyazı hem de şiir türünde şeyler hazırlayacağım"* (Puşkin, 1962: 353). Edebî çalışmaları için aradığı ortamı yakalayan Puşkin, Pletnyov'a birçok çalışma içerisinde bulunacağını haberini de verir. Pletnyov, Puşkin'in yayınlarının maddi getirisini takip eder ve ona sık sık bunun önemini hatırlatır. Puşkin'in para kazanması için çalışması gerekmektedir. Onun kendine yetecek geliri elde etmesi; kimseye hizmet etmeden yaşama olanağı, aile yaşamındaki mutluluk ve tabii ki bağımsızlığını kazanması anlamına gelmektedir. Bu gereklilik Boldino koşullarında Puşkin'i edebî çalışmaları üzerinde yoğunlaşmaya sevk eder (Lotman, 1995: 141). Edebî çalışmalarına odaklanan Puşkin

⁸ Can (Rusçası: duşa): Toplumsal düzeni toprak köleliğine dayanan dönemin Rusya'sında yaşayan toprak kölesi için kullanılan ifade.

⁹ Puşkin Boldino'ya gitmeden önce, 20 Ağustos 1830 tarihinde amcası Vasiliy Lvoviç vefat etmiştir.

gündemden ve edebî gelişmelerden bihaberdir. Pletnyov'a yazdığı 29 Eylül 1830 tarihli mektubunda Boldino'da bir ayını doldurduğunu ifade ederek karantina günlerine dair değerlendirmelerde bulunur, gündemden habersiz bir şekilde yaşadığını belirtir: *"Bir aydır burada tek bir can görmeden, dergi okumadan yaşadım. Bu yüzden Philippe'in ne yaptığını ve Polignac'ın sağlıklı olup olmadığını bilmiyorum. Buradaki köylülere kolera hakkında verdiğim vaazı sana göndermek isterdim. Gülmekten ölürdün; ama sen bu hediyeye değmezsin"* (Puşkin, 1962: 354). Söz konusu vaazında Puşkin köylülere şu şekilde seslenmektedir: *"Kardeşlerim, kolera size obroklarınızı¹⁰ ödemediğiniz ve sürekli olarak içtiğiniz için gönderildi. Eğer böyle yapmaya devam ederseniz sizi kırbaçlayacaklar. Amin!"* (Aktaran: Vizel, 2020: 50).

Puşkin Boldino'da en çok nişanlısı Natalya Gonçarova'ya mektup yazar. 30 Eylül 1830 tarihli mektubunda yola çıkma hazırlıklarını tamamladığını açıklar, ancak şairin bu girişimi başarısız olacaktır. Karantina döneminde kaldığı yeri nişanlısına şu şekilde anlatır: *"Çamur, veba¹¹ ve yangınların bu tuhaf diyarına gitmek için sizinle ayrılmaya karar verdiğim o saate lanet olsun! Burada başka bir şey gördüğümüz yok"* (Puşkin, 1962: 356). Şair mektubuna düğününe dair ümitsizliklerini dile getirerek devam eder: *"Düğünümüz kesinlikle benden kaçıyor ve karantinalarıyla birlikte bu veba, kaderin edeceği alayın en iğrenci değil mi?"* (Puşkin, 1962: 356). Yine Natalya Gonçarova'ya yazdığı 11 Ekim 1830 tarihli mektubunda nişanlısına salgına karşı önlem alma uyarısında bulunur: *"Kendini bulaşma tehlikesine gönüllü olarak maruz bırakmak başıslanamaz. Kurban sayısını ve yıkımın tablosunu her daim abarttıklarını biliyorum. Bir zamanlar Konstantinopolisli genç bir kadın bana sadece sıradan halkın vebadan öldüğünü söylemişti. Tüm bunlar iyi hoş, ama yine de dürüst insanlar da önlem almalıdırlar. Çünkü esas olarak bu kurtaracaktır onları, zarıflık ve görgüleri değil"* (Puşkin, 1962: 358). Puşkin aynı mektubunda Boldino'yu bir adaya benzetir: *"Boldino, kayalarla çevrili bir adaya benziyor. Ne bir komşu ne de bir kitap var. Berbat bir havası var. Kâğıt karalamakla ve öfkelenmekle vakit geçiriyorum"* (Puşkin, 1962: 358).

Puşkin, Pletnyov'a 29 Ekim 1830 tarihinde yazdığı varsayılan mektubunda kolerayla ilgili düşüncelerini dile getirmeye devam ederek hastalığın tehlikesini şu şekilde vurgular: *"Koleranın Türklerle ateş teatisinden, uzaklıktan ve belirsizlikten daha az tehlikeli olmadığını biliyorum. Acı veren şey de bu işte"* (Puşkin, 1962: 359). Aynı tarihlerde Natalya Gonçarova'ya yazdığı mektubunda salgın döneminin istisnai ve olağanüstü bir dönem olduğunun altını çizerek salgından dolayı alınan hijyen önlemlerinden biri olan delikli mektuba da yer verir. Kolera salgınıyla bağlantılı olarak dezenfekte edilen mektuplardan bahseder: *"Veba döneminde işler farklıdır. Delinmiş mektuba sevindim. En azından hayatta olduğunu biliyorsun ve bu iyi bir şey"* (Puşkin, 1962: 360).

Puşkin Boldino'ya yönelik ada benzetmesini, okul arkadaşı ve şair Anton A. Delvig'e (1798-1831) yazdığı 4 Kasım 1830 tarihli mektubunda yineler. Böylelikle çevresinden yalıtılmışlığını bir kez daha vurgulamış olur: *"Karantinalarla çevrili ada gibi bir köyde yaşıyorum. Evlenmek ve Peterburg'a varmak için havaları bekliyorum. Ancak henüz bunu düşünmeye bile cesaret edemiyorum"* (Puşkin, 1962: 362). Mihail P. Pogodin'e (1800-1875) yaklaşık olarak 1830 yılının kasım ayının başında yazdığı mektubunda ise "adacık" olarak nitelediği Boldino'dan iki kere çıkmaya çalıştığını ifade eder: *"İki kere size gelmeye çabaladım, ama karantinalar beni yine bu kahrı çekilmez adacığımıza geri attı"* (Puşkin, 1962: 363). Boldino'dan ayrılma girişimlerinde bulunan Puşkin, her seferinde kendi tabiriyle "adacığın" geri dönmek zorunda kalır.

Puşkin yakın arkadaşı Praskovya A. Osipova'ya (1781-1859) 5 Kasım 1830 tarihinde yazdığı varsayılan mektubunda arkadaşlarıyla olan iletişiminin değerini belirtir. Bu değeri hakkıyla verebilmek için Boldino'da karantinada yaşadığı yalnızlığı deneyimlemek gerektiğini şu şekilde ifade eder: *"Benim*

¹⁰ Obrok: Toprak köleliği sisteminde köylülerin işlediği toprak için devlete ya da efendilerine kira bedeli ödeyerek diğer hizmetlerden muaf tutulmasıdır.

¹¹ Salgın anlamında kullanılmıştır.

gibi, dostane bir sese ve bizce değerli olan bir varlığın karaladığı birkaç satıra hakkıyla değer biçmek için tam anlamıyla yalnızlığı tatmak gerekiyordu” (Puşkin, 1962: 366). Yalnızlığı tam anlamıyla Boldino’da tadan Puşkin, karantina sürecinde dostluğun değerini de anladığını dile getirmiş olur.

Puşkin, I. Nikolay’ın Moskova ziyaretini, metropolit Filaret’in çara yaptığı konuşmasını *Moskova Haberleri* (Moskovskiye vedemosti) gazetesinden okur. Bu konuşma; Puşkin’in Boldino’da karantinadayken kaleme aldığı *Kahraman* (Geroy) adlı şiirinde yankısını bulur (Mihaylova, 2003: 91). Şiir, bir şair ve arkadaşının konuşmalarından oluşur. Puşkin Filaret’in konuşmasında dile getirdiği çarın kalbinin fedakârlığını şiirinde şu şekilde işler: “Benim için alçak hakikatlerin karanlığından daha değerli / Bizi yükselten yalan dolan... / Bırak kalsın kalbi kahramana! Hem ne / Olacak ki kalpsiz bir kahraman? Bir tiran...” (Puşkin, 1998: 177)

Geçirdiği üç ayın ardından Puşkin, kasım ayının sonunda Boldino’dan ayrılır. Natalya Gonçarova’ya Voronej Oblastı’nda kırsal bir yerleşim yeri olan Platava’dan yazdığı 2 Aralık 1830 tarihli mektubunda karantina sürecinde yaşadıklarını ve izlenimlerini şu şekilde anlatır: “Bu salgın yüzünden yaşadığım bütün tatsızlıkları bir bilseydiniz beni affederdiniz. Yola çıkmak istediğim dakika, ekimin başında, beni çevre gözcüsü olarak atıyorlar; aynı zamanda Moskova’da olan kolerayı bilmeseydim kesinlikle kabul edeceğim bir görev. Bu atamadan kurtulmak için büyük zorluklar çektim. Ardından Moskova’nın kordon altına alındığı ve girişin yasaklandığı haberi geliyor. Sonrasını kurtulmak için bulunduğum talihsiz girişimler takip ediyor. Daha sonra sizin Moskova’dan ayrılmadığınız haberi geliyor” (Puşkin, 1962: 374).

Yaşadığı kötü koşulları Natalya Gonçarova’ya anlatan Puşkin Platava’dadır ve bu kez Moskova’ya girebilecektir. Pletnyov’a yazdığı 9 Aralık 1830 tarihli mektubunda 5 Aralık’tan itibaren artık Moskova’da olduğu haberini verir. Boldino’dan iki kez çıktığını, ancak karantinaları geçemeyip geri gönderildiğini anlatır. Orada geçirdiği süre boyunca yaptığı çalışmaları Pletnyov’a şu şekilde sıralar:

“Boldino’da, uzun zamandır yazmadığım kadar çok yazdım. İşte buraya getirdiklerim: “Onegin”in son iki bölümü; sekiz ve dokuzuncu bölümler baskı için tamamen hazır. Anonim olarak verilecek oktavlarla¹² yazılmış bir uzun öykü (dört yüz dize). Birkaç dramatik sahne ya da küçük tragedya, onlar da şöyle: “Cimri Şövalye” (Skupoy rıtsar), “Mozart ve Salieri”, “Veba Sırasında Şölen” (Pir vo vremya çumi) ve “Don Juan”. Üstelik yaklaşık olarak otuz küçük şiir yazdım. İyi mi? Henüz hepsi bu kadar da değil (çok gizli). 1). Aralarında Baratınski’nin kahkahalara boğulup debelendiği düzyazı şeklinde beş uzun öykü yazdım. Onları da anonim olarak yayımlayacağız. Benim adımla yapmamız mümkün değil. Çünkü Bulgarin azarlamaya başlar” (Puşkin, 1962: 375).

Puşkin Boldino’ya giderken Milman, Bowles, Wilson ve Barry Cornwall’un *Manzum Eserleri* (The Poetical Works of Milman, Bowles, Wilson and Barry Cornwall), Coleridge, Shelley ve Keats’in *Manzum Eserleri* (The Poetical Works of Coleridge, Shelley and Keats), Nikolay Polevoy’un *Rus Halkının Tarihi* (İstoriya russkogo naroda)’nin ikinci cildi ve Yuri Nikitiç Bartenyev tarafından kendisine hediye edilen *Jean-Paul’un Düşünceleri* (Pensées de Jean Paul) gibi birkaç kitabı yanına almıştır. Bu kitapların hepsi Boldino’daki yaratıcılık dönemlerinde, özellikle İlk Boldino Güzü’nde yankılanmış, kendi yaratıcılığını etkilemiştir (Fomiçev, 2013: 16). Örneğin *Veba Sırasında Şölen* adlı tragedyanın ana fikri 1816 yılında İngiliz şair John Wilson’un *Vebalı Şehir* adıyla çıkan dramatik şiirinin birinci perdesinin dördüncü sahnesinden alınmıştır (Güney ve Peltek, 1946: XVI). Söz konusu tragedya veba salgını etrafında şekillense de Puşkin’in o dönem yaşadıklarıyla bağlantılı olması açısından dikkat çekmektedir.¹³

¹² Oktav: Sekiz mısradan oluşan ve abababvv olarak uyaklanan bir kıta türü.

¹³ 1829 yılında Rus ordusuyla birlikte Erzurum’a giden Puşkin veba salgınına tanıklık eder. Erzurum’da üç haftadan fazla kalan Puşkin veba salgını başladığı için oradan ayrılmaya karar verir (Veresayev, 2011: s. 129-131). Anı şeklinde kaleme aldığı eserinde o günleri şu şekilde betimler: “Saraya döndüğümde, nöbet yerindeki Konovnitsin’dan Erzurum’da veba görüldüğünü öğrendim, aklıma hemen karantinanın korkunçluğu geldi ve o günden tezi yok ordudan ayrılmaya karar verdim. Veba düşüncesi tatsız, alışılmadık bir duygu

Tragedyanın başkahramanı Mary, veba sırasında yaşadığı çevrenin nasıl bir hâl aldığını söylediği türküsüyle dile getirir: “Eskiden güzel ülkemiz/ Rahat rahat yaşıyordu:/ Pazar günleri kilisemiz/ Dolup dolup taşıyordu./ Okulumuz uğuldardı,/ Çocukların şarkısıyla/ Tarlalarımız çınlardı/ Orak, tırpan sesleriyle./ Kilise bomboştur bugün,/ Okul, yazık ki kapandı./ Kapkara tarlalarda bütün/ Ekinler kavruldu, yandı./ Köyümüz de yıkık, yanık./ Bir ev gibi duruyor./ Çıt yok, bir mezar uyanık, Yalnız o doymak bilmiyor./ Topraklara seriliyor./ Her gün nice nice insan./ Halk yalvarıyor, inliyor,/ Bir şey bekliyor Tanrıdan./ Yeni yeni çukurlar,/ Bulmak gerek, açmak gerek./ Bir sürü gibi mezarlar/ Sıkışıyor sanki ürkerek” (Puşkin, 1946: 56-57). Mary’nin türküsünde veba salgını sırasında yaşananlar dile getirilse de kolera salgınının yaşattıkları da farklı değildir. Aynı şekilde kolera salgını sırasında da ortak yaşam alanlarının boşaltılması, üretimin durması, yalıtılmışlık ve yalnızlık duygusunun artması, birçok insanın ölümü gibi benzer olaylar yaşanır. Puşkin söz konusu eseriyle içinde bulunduğu ortamı betimlemiştir.

Puşkin aynı dönem yazdığı şiiri *Al Yanaklı Eleştirmenim*’de (Rumyanıy kritik moy) kim olduğu bilinmeyen bir eleştirmenle kurduğu diyalogla okuyucunun karşısına çıkar. Şair Kafkasya sürgününe atıfta bulunarak karantina ve sürgün arasında bir bağ kurar. “*Al yanaklı eleştirmenim, koca göbekli alaycı,/ Hazırsın alay etmeye süzgülün esin perimizle, / Gel hele, otur azıcık şurada benimle./ (...) Hayrola, nereye? – Moskova’ya, isim günü balosunu beylerin/ burada kalıp kaçırıamam. –Dur, karantina var, gidemezsin! Bilmiyor musun salgın hastalık olduğunu bölgemizde./ Bir zamanlar sadık kulun, asık yüzlü Kafkas’ın kapısında/ Nasıl beklediyse, sen de şimdi otur ve bekle burada;/ Ne o kardeş? Alay etmiyorsun artık-neşen kaçtı, ha!*” (Puşkin, 2010: 90-91).

Boldino’da kaldığı dönemde Puşkin’in edebî eserlerinde karantina ve salgın hastalığı konu etmesi yaşadıklarıyla birebir bağlantılı olması açısından söz konusu dönemi diğer yaratıcılık dönemlerinden ayıran özelliklerden biridir. Dönemi önemli kılan bir diğer özellik ise yazarın başladığı birçok eserini İlk Boldino Güzü’nde tamamlaması ve birçok yeni eser kaleme almasıdır. Puşkin kısa karantina dönemini olabilecek en verimli şekilde geçirmiştir. Bundan da öte Puşkin tür ve biçim yönünden de yeniliklere imza atarak sanatsal yolculuğuna farklı bir ivme kazandırmıştır. Boldino’da bulunduğu üç aylık süre içerisinde mektubunda açıkça belirtmediği *Tabutçu* (Grobovşçik), *Menzil Bekçisi* (Stantsionny smotritel), *Köylü Genç Bayan* (Barışnya krestyanka), *Atış* (Vıstrel), *Tipi* (Metel) öykülerinden oluşan *Merhum İvan Petroviç Byelkin’in Öyküleri* (Povesti pokoyного İvana Petroviça Byelkina) adlı eserini, *Goryuhino Köyünün Tarihi* (İstoriya sela Goryuhino) öyküsünü, *Papaz ile Yardımcısı Balda* (Skazka o pope i o rabotnike yego Balde) masalını, *Kolomna’daki Evceğiz* (Domik v Kolomne) adlı poemasını da kaleme alır. Görüldüğü üzere Puşkin’in İlk Boldino Güzünde yazdığı eserler tür bakımından birbirlerinden farklı özellikler taşımaktadır; şiir, masal, öykü, tragedya, masal gibi pek çok türde esere imza atar. Söz konusu dönemde özellikle epik ve dramatik olmak üzere iki tür birbiriyle zıtlık oluşturur. “*Bunlar, 1830 güzünün üç ayı içerisinde yazılmış, ardından gelecek olan diğer eserlerinin de eğilim gösterdiği yaratıcılığının iki kutbudur*” (Olçay, 2011: 87). Kuşkusuz bu türler gerçekçiliğin göstergesidir. Nitekim öykülerinde sıradan insana, günlük yaşama yer veren Puşkin gerçekçi eğilimini yeni temalarla açıkça gösterir. Bununla birlikte kaleme aldığı öykülerde edebî dilin sadeliği konusunda da büyük başarılar imza atarak edebî eserleri herkes için anlaşılabilir kılar. Böylelikle toplumun alt kesimini eserlerine taşıyan Puşkin, aynı zamanda söz konusu eserleri onlar için de ulaşılabilir hale getirir.

Puşkin Boldino’da sadece edebî eserler değil aynı zamanda edebî ve kültürel konular üzerine inceleme yazıları da kaleme alır. Boldino’ya götürdüğü kitapları okumakla kalmaz, *Polevoy’un Rus*

Halkının Tarihi'nin İkinci Cildi Üzerine (O vtorom tome istoriya russkogo naroda Polevogo) adlı bir eleştiri yazar. Döndükten sonra ise *Kolera Üzerine Not* (Zametka o holere) adlı kısa bir yazı kaleme alır. Söz konusu yazı ilk kez Puşkin uzmanı (Puşkinist) Pavel V. Annenkov tarafından 1855 yılında yayımlanan *A.S. Puşkin'in Biyografisi için Materyaller* (Materialy dlya biografii A.S. Puşkina) adlı kitapta yer almıştır. Yazarın kendi el yazısıyla kaleme aldığı taslakları korunabilmiş, daha sonraki baskılarda da bu taslaklara sadık kalınmıştır. *Kolera Üzerine Not* adlı kısa metnin 1831 yılında yazıldığı varsayılmaktadır (Puşkin, 1996: 472).

Salgın dolayısıyla zorunlu bir karantina süreci geçirmiş olsa da Puşkin'in edebî dünyasında özgür olduğu görülmektedir. Nitekim edebiyat bilimci Yuri Lotman (1922-1993) Puşkin'in Boldino'da kendisini hiç olmadığı kadar özgür hissettiğine dair bir değerlendirmede bulunur. Paradoksal olarak Puşkin'in Moskova'ya gidiş yolunu on dört karantina bölgesi kapatmış olsa da tüm bunlar onu babasının velayetinden ve Jandarma Şefi Aleksandr Benkendorf'un öğütlerinden, başkalarının merakından, çetrefilli gönül işlerinden, sosyete eğlencelerinin anlamsızlığından uzakta ayrı bir yerde olmasını sağlar. Özgürlük onun için her zaman yaşamın dolu dolu oluşu, zenginliği ve çeşitliliği olur. Lotman'a göre Boldino yaratıcılığı Puşkin'in edebî yaşamında özgürlüğüyle; tasarımlarının, temalarının ve imgelerinin çeşitliliğiyle dikkatleri çekmektedir (Lotman, 1995: 145). Puşkin tüm bu imkânları karantina sayesinde yakalamıştır.

Görüldüğü üzere Puşkin Boldino'da pek çok eser ve yeniliğe imza atarak sanatsal yolculuğunun en verimli dönemini geçirmiştir. Araştırmacı Ariadna Tirkova-Vilyams, Puşkin'in Boldino öncesi ve Boldino sonrası dönemde hiçbir şey yazmamış olsa dahi, sadece Boldino eserleriyle birinci sınıf bir şair, dramaturg, öykü yazarı, romancı ve hatta gazeteci unvanını kazanabileceğini ifade eder (Tirkova Vilyams, 1998: 281). Tirkova-Vilyams'ın sözlerinden de anlaşılacağı üzere Puşkin Boldino'da çok yönlü bir yazar olarak varlık göstermiştir.

SONUÇ

1830 yılında Rusya'ya da yayılan kolera salgını nedeniyle Boldino'da kalmak zorunda olan Puşkin, burada geçirdiği süreçte edebî yaşamına farklı bir yön verir. Boldino'dayken karantina nedeniyle sevdikleriyle ve yakınlarıyla tek iletişim yolu mektuplaşma olan Puşkin'in o dönemki mektuplaşmalarına bakıldığında her mektup arkadaşıyla farklı bir diyalog kurduğu göze çarpmaktadır. İlk günlerde yayımcısı Pletnyov'a edebî yaratıcılığı için verimli bir yer olarak gördüğü Boldino'yu beğenerek anlatırken, nişanlısı Natalya Gonçarova'ya ondan ayrı düşmenin yeri olarak gördüğü Boldino'yu olumsuz bir şekilde betimler. Zaman geçtikçe karantinadan sıkılan yazar, Boldino'yu hem arkadaşlarına hem de nişanlısına kaçmak istediği bir "adacık" olarak tanımlar. Ancak Puşkin olumsuz düşünce ve hislerine rağmen yazmaya devam eder, sanatını zirveye çıkarır.

Karantina sürecinin en sevdiği mevsim olan güne denk gelmesi dolayısıyla ilhamın yanı başında olması, evlilik öncesi maddi anlamda bağımsızlık kazanma isteği, edebî çalışmalarına ayıracak yeterince boş vaktinin kalması, kalabalıktan zorunlu uzaklık hâli; "İlk Boldino Güzü" olarak adlandırılan söz konusu dönemi Puşkin'in sanatının en verimli dönemi olmasını sağlayan etkenlerdir. Tüm bu etkenlerin tetiklediği yeteneğiyle Puşkin yoğun bir çalışma temposuna girerek hem tür bakımından hem de edebî dilin sadeliği bakımından yeniliklere imza atar. Toplumun alt kesimini eserlerine konu ederken eserlerini onlar için de anlaşılır kılar. Puşkin'in söz konusu dönemdeki sanatsal yaratıcılığının; yeteneğin ve kültürel birikimin yanı sıra yalnızlık, hayata tutunma çabası, maddi ve manevi ihtiyaçları karşılama gayesi gibi farklı kaynaklardan beslendiği söylenebilir. Böylelikle yazarın mektuplarında yayımcısı Pletnyov'a verdiği sözü tutup birçok eser kaleme alarak İlk Boldino Güzü'nü tamamladığı görülmektedir.

Puşkin, paradoksal olarak karantina nedeniyle fiziki anlamda özgür olmasa da edebî yaratıcılığı

bakımından uygun koşullarda bulunmasından dolayı düşünsel anlamda özgür olur. Bu da “İlk Boldino Güzü” dönemini Puşkin’in sanatının doruk noktası yapmıştır. Puşkin, Boldino’dan sonra kalan kısa ömründe kendini pek çok akımda ve türde kanıtlamış bir yazar olarak edebî yoluna devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Fomiçev, S.A. (2013). “Vstupitelnaya statya S.A. Fomiçyova”, Yay. Haz. Krasnoborodko, T.İ. Fedotova, S.B., A. S. Puşkin. *Boldinskiye rukopisi 1830 goda: v 3 t.* Redaktör: S. A. Fomiçev. T.1, Sankt-Peterburg: Alfaret.
- Gertsen, A.İ. (1956). *Sobraniye soçineniy v tridsati tomah: tom vosmoy bıloe i dumı 1852-1868 çasti I- III*, Moskva: Akademiyaya nauk SSSR.
- Granik, G.G. Kontsevaya L.A., Dinerşteyn E.E., Mironova K.V. (2012). *Ya – Drugoy. M.Yu. Lermontov*. Moskva: İleksa.
- Güney, E. ve Peltek, O. (1946). “Önsöz”, A. S. Puşkin *Küçük Tragedyalar* (çev. Erol Güney ve Oğuz Peltek). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kuleşov, V.İ. (2000). *Puşkin Yaşamı ve Sanatı* (çev. Birsan Karaca). İstanbul: Multilingual.
- Lotman, Yu.M. (1995). *Puşkin: biografiya pisatelya statyi i zametki. 1960-1990 “Yevgeni Onegin”.* *Kommentari*. Sankt-Peterburg: İskusstvo-SPB.
- Mihaylova, N.İ. (Sostavitel’) (2003). Puşkin i Filaret, mitropolit moskovskiy i kolomenskiy. Moskva: OAO Moskovskiyeye ucebni i Kartolitografiya.
- Olçay, T. (2011). *Russkaya literatura pervoy polovini XIX veka*. Stambul: Çantay.
- Puşkin, A. S. (1998). *Soçineniya*, Moskva: Moskovskiy pisatel.
- Puşkin, A.S. (1946). *Küçük Tragedyalar* (çev. Erol Güney ve Oğuz Peltek). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Puşkin, A.S. (1962). *Sobraniye soçineniy v desyati tomah. tom devyatıy pisma 1815-1830*, Moskva: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Puşkin, A.S. (1996). *Polnoye sobraniye soçineniy v semnadtsati tomah. tom dvenadtsatıy kritika avtobiografiya* (Yay. Haz. S. Bogaçev). Moskva: Voskreseniye.
- Puşkin, A.S. (2001). *Erzurum Yolculuğu* (çev. Ataol Behramoğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Puşkin, A.S. (2010). *Seviyordum Sizi Seçme Şiirler (Rusça Türkçe)* (çev. Ataol Behramoğlu). 2. bsk, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şkol’nik, Yu.K. (2010). *Stolitsa Rossii istoriya i sovremennost*, Moskva: Eksmo.
- Tırkova-Vilyams, A. (1998). *Jizn Puşkin tom vtoroy 1824-1837*, Moskva: Molodaya gvardiya.
- Vasil’ev, K.G ve Segal, A.Ye (1960). *İstoriya epidemiy v rossii, (materialı i oçerki)* pod. red. A. İ. Metalkina, Moskva: Gosudarstvennoye izdatelstvo meditsinskoy literaturı.
- Veresayev, V.V. (2011). *Yaşamın İçinden Puşkin*, (çev. Aydın Süer), Ankara: Etkin Yayınevi.
- Vistengof, P.F. (1884). “İz moih vospominaniy” *İstoriçeskiy vestnik*, Cilt XVI, S. Peterburg. s. 329-353.
- Vizel, M.Ya. (2020). *Puşkin. Boldino. Karantin. Hronika Samoizolyatsiyi 1830 goda*, Moskva: Boslen.
- Yegereva T. A. (2020). “Osta’f’evskaya osen’ knyazya P.A. Vyazemskogo 1830 goda: holerniy karantin i tvorçeskiy podyöm” // u istokov rossiyskoy gosudarstvennosti. İssledovaniya, materialı. Kaluga: Materialı XIII Mejdunarodnoy nauçno-praktičeskoy konferentsii. Ser. “Kalujskiye stranitsı”, s. 145-151.